

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО

ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ

КАФЕДРА ІСТОРІЇ

БИТВА ЗА КИЇВ 2022 РОКУ

У НОВІТНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЛЬВІВ

2026

**МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ІМЕНІ ГЕТЬМАНА ПЕТРА САГАЙДАЧНОГО
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПЕРСОНАЛУ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ**

**БИТВА ЗА КИЇВ 2022 РОКУ
У НОВІТНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Військово-історичний семінар
30 березня 2026 р.
Збірник тез доповідей

**Львів
Національна академія сухопутних військ
2026**

УДК
94(477):355.1+356/358«2022»
Б 66

Рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради Національної академії
сухопутних військ
(протокол від 04.06.2026 р. № 17)

Б 66 **Битва за Київ 2022 року у новітній військовій історії України:**
Збірник тез військово-історичного семінару. Львів, 30 березня
2026. / За ред. А. Харука, А. Щеглова. Львів: НАСВ, 2026. 48 с.

Матеріали наукового заходу висвітлюють ключові аспекти битви за Київ у 2022 р. як складової частини першої стратегічної оборонної операції Сил оборони України.

Для науковців, викладачів, студентів, курсантів і всіх, хто цікавиться історією.

Матеріали опубліковані в авторській редакції.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники семінару, панове офіцери, науковці, курсанти та гості!

У ці весняні дні ми звертаємось до подій 2022 року – часу, коли в околицях столиці вирішувалася доля не лише України, а, як бачимо сьогодні, й майбутній світопорядок. Битва за Київ стала ключовим етапом відсічі широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації, продемонструвавши світові феноменальну стійкість нашого народу та крах імперських амбіцій агресора.

Визначну роль у цій перемозі відіграли героїзм та професіоналізм захисників України – воїнів Збройних Сил, Національної гвардії, прикордонників та бійців територіальної оборони, а також цивільного населення. Саме вони, часто ціною власного життя, перетворили Гостомель, Ірпінь, Бучу та Мощун на нездоланий форпост, об який розбилася «еліта» російської орди.

Утвердження історичної пам'яті про ці події є нашим обов'язком. Дослідження Битви за Київ – це не лише данина полеглим героям, а й актуальне завдання української військово-історичної науки. Це вивчення досвіду, який сьогодні аналізують провідні військові академії світу. Академічна правда та фактологічна точність – це найпотужніша зброя проти негативного пропагандистського впливу ворога, який намагається спотворити історію та применшити значущість українських перемог. Поряд із науковим значенням, такий аналіз має важливий прикладний зміст – виховання нових поколінь офіцерів на прикладах переможної боротьби та жертвості.

Щиро вірю, що цей науковий захід стане гідним внеском у справу збереження національної пам'яті та джерелом натхнення для всіх, хто сьогодні продовжує боронити Україну на фронті. Переконана, що опубліковані у цьому збірнику матеріали стануть ще однією цеглиною у розвиток наукової думки, сприятимуть подальшим дослідженням і будуть корисними для широкого кола фахівців, які займаються проблематикою сучасних збройних конфліктів.

Слава Україні!

Начальник кафедри історії
інституту психологічної підтримки персоналу
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
доктор історичних наук, професор

Олеся КУЦЬКА

ПРОВАЛ РОСІЙСЬКИХ ПЛАНІВ БЛЩКРИГУ: МІФОЛОГЕМИ ТА ІСТОРИЧНІ АНАЛОГІЇ

Плануючи широкомасштабне вторгнення в Україну Володимир Путін передбачав, що його мета може бути досягнута без масштабних військових дій і організованого військового опору. Залишимо для майбутнього відповідь на питання, чому Москва вважала такий сценарій можливим, особливо з огляду на те, що Збройні Сили України з 2014 року вели достатньо успішну «малу» війну на сході України, де окреслилася стійка тенденція до згасання збройного конфлікту та його завершення.

Звертаючись до початку широкомасштабного вторгнення російських окупаційних військ в Україну, деякі військово-політичні оглядачі, коментатори та воєнні аналітики у пошуках історичних аналогій доходять висновків, путінський план «Z», або план «спеціальної воєнної операції» (СВО), по суті, відтворював радянський план відправки військ до Чехословаччини в 1968 році, відомий як операція «Дунай». Обидва плани мали на меті не допустити реалізації демократичного європейського вибору незалежної країни та залишити її тенетах «совецького» світоустрою («руського мира»). Оперативні завдання теж були аналогічними: захоплення столичного аеропорту десантом з подальшим перекиданням туди повітрянодесантних підрозділів для встановлення контролю над столицею; масовані швидкі марші бронетанкових та механізованих підрозділів до великих міст, першочергово до столиці держави, для їх блокування; наступна швидка «зачистка» силами легких підрозділів, спецназу та спецслужб.

Різниця між перебігом операції «Дунай» 1968 року та операцією «Z» лютого 2022 року полягала у тому, що у випадку Україною чинило опір державне політичне керівництво, військове командування, Збройні Сили та весь народ. «Дунай» був здійснений потужним мобілізованим угрупованням військ Варшавського договору, яке значно перевищувало сили Чехословацької народної армії. Ініціатори ж СВО пішли на введення військ в незалежну державу, що кратно перевершує за площею Чехію і Словаччину, з силами угруповання, яке оцінюється приблизно в 185 тисяч осіб (хоча на той час в нього входила більша частина російських сухопутних військ і повітряно-десантних військ), або близько

140 батальйонних тактичних груп. Навіть з урахуванням мобілізації сил так званих ДНР та ЛНР (ще близько 110 тисяч) вона поступалася за чисельністю Силам безпеки та оборони України, які вже були частково мобілізовані. Мобілізація основного резерву, яка розпочалася в Україні за день до початку спеціальної військової операції, за лічені дні поповнила Збройні сили України 150 тисячами військовослужбовців, більшість з яких вже мала бойовий досвід боротьби з російською агресією (учасники антитерористичної операції (АТО) та Операції об'єднаних сил (ООС)) та дозволила поповнити основні бригади і сили територіальної оборони.

У цих умовах результат першого етапу СВО визначався не лише співвідношенням сил. Захисники України були вмотивованими та надихалися історичним досвідом захисту батьківщини. Водночас, розосереджені на восьми напрямках, російські окупаційні війська чітко не знали своїх завдань рухалися величезними колонами та були швидко зупинені і змушені вступати в бої у не вигідних для себе умовах.

На півночі основні ударні угруповання росіян, наступаючи з білоруської території через Прип'ятські болота та з території росії через Сумську та Чернігівську області, дійшли до Києва, але не змогли ні заблокувати його (а тим більше окупувати), ні забезпечити свої розтягнуті комунікації. В умовах запеклого опору та артилерійських обстрілів висадка десанту в Гостомелі з плацдарму перетворилася на пастку.

Водночас для перемоги під Києвом дуже важливими були результати перших днів повномасштабної російсько-української війни на інших напрямках, стійкість оборони важливих українських міст.

На Харківському напрямку російські війська були зупинені на підступах до Харкова та біля лінії зіткнення. Спроби російських регулярних з'єднань та частин з використанням нашвидкуруч мобілізованих та недостатньо оснащених сил Донецької та Луганської народних республік відтіснити українські сили, які закріпилися з 2014 року, від лінії зіткнення на Донбасі не досягли успіху. Немоżliвість придушити українську ППО різко обмежила ефективність російської авіації по всій лінії фронту та території України, позбавивши росіян одного з головних козирів.

Найбільш успішно для росіян розвивалися події на півдні України, де, судячи з усього, працювали «сплячі» агенти та прихильники «русского мира». Це дозволило російським окупаційним військам, які вийшли з Криму, за лічені дні окупувати території Херсонської та південної

частини Запорізької областей вийти на Маріуполь на сході, а на заході розвинути наступ на Миколаїв та обійти його з півночі на Первомайськ та створити загрозу Одесі. Однак зберегти швидкі темпи наступу у Чорноморському регіоні не вдалося. Сили оборони України на суходолі відносно швидко зупинили передові сили російських військ під Миколаєвом та Вознесенськом, та до середини березня відкинули їх до межі Херсонської та Миколаївської областей.

Росія опинилася в стані повномасштабної війни на великому фронті та зіткнулася з героїчним опором українців за підтримки сил країн Заходу, які ввели безпрецедентні економічні санкції і розпочали масові і зростаючі поставки зброї в Україну.

Найбільш проблемним залишався Київський напрямок, де, по суті, угруповання військ двох військових округів зс рф було «висаджено» в лісах та болотах навколо Києва без видимих перспектив його ефективного використання та з постійним ризиком для комунікацій, «натягнутих» через лісові дороги Сумської та Чернігівської областей, які фактично залишалися під контролем українських військ. Не вистачало угруповання, щоб захопити або хоча б оточити та взяти в облогу Київ.

Російське командування знало про такий стан справ, і десь у середині березня 2022 року було ухвалено рішення про виведення військ з-під Києва, до 5 квітня вони повністю вийшли з Київської, Сумської та Чернігівської областей та з півночі Харківської області за межі України. По суті, на цьому кампанія з *вирішальними* цілями в Україні закінчилася, оскільки головною її метою, очевидно, було захоплення Києва. Російське керівництво, звичайно ж, представило виведення військ з-під Києва та півночі України як «акт доброї волі» під час мирних переговорів у Стамбулі. Судячи з усього, саме цей «вчинок», і призвів до провалу стамбульських переговорів.

Вигнання російських військ з північно-східних областей України було сприйнято світовою громадськістю як тріумф українського національного опору і як переломний момент, що може призвести до повного вигнання російських військ з окупованих територій. Цьому сприяв шквал західної соціально-політичної та військової підтримки, пік якого припав на весну 2022 року. 9 травня Конгрес США навіть ухвалив Закон про ленд-ліз для України, який теоретично відкрив доступ до необмеженої кількості американської військової допомоги. Захід вважав, що за допомогою комбінації санкцій та інших військово-економічних заходів можна завдати стратегічної поразки росії, що за сприятливих умов може призвести до зміни влади в Москві.

Сьогодні, на п'ятому році російсько-української війни можна констатувати, що події, які розпочалися в лютому 2022 року, як і будь-яка велика війна минулих століть, призвели до краху багатьох ідей, теорій та авторитетів у політичній та військовій сферах. Ініціатори, основні учасники та спостерігачі з усіх боків отримали та побачили те, чого не планували та не очікували. Чотири роки бойових дій окреслюють контури революційних змін у військовій справі, які можуть зумовити форми війн та воєнне мистецтво на все XXI століття.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ В ЛЮТОМУ 2022 Р.

Широкомасштабне вторгнення збройних сил російської федерації почалося близько 3.40–4.00 24 лютого 2022 року. Танкові підрозділи агресора перетнули лінію державного кордону у Луганській області, а підрозділи його сил спеціальних операцій захопили пункти пропуску на адміністративному кордоні Республіки Крим.

ЗС рф проривалися в Луганській, Сумській, Харківській, Чернігівській, Київській, Житомирській областях, з теренів окупованого Кримського півострова. Почали діяти їхні диверсійно-розвідувальні групи. Війська загарбника атакували кордони в областях, що межують з Росією, Білоруссю, окупованими районами Донеччини, Луганщини і Автономною Республікою Крим.

Близько п'ятої години ранку з'явилось відеозвернення В. Путіна, в якому той облудливо обґрунтував причину повномасштабного вторгнення збройних сил рф в Україну, назвавши його «спеціальною військовою операцією», необхідністю «самозахисту» і діяти на випередження з огляду на навислу загрозу з боку Північноатлантичного Альянсу. Згідно Путіна, метою «СВО» було «демілітаризувати й денацифікувати» Україну.

Аби послабити український спротив і деморалізувати населення, паралельно зі зверненням кремлівського верхника російські збройні сили розгорнули операцію з ураження критичних об'єктів.

Подальші дії ворога на більшості напрямків відбувалися за подібним сценарієм – «швидке просування значних колон військ наземних угруповань до основних адміністративних центрів з метою їх захоплення або блокування (оточення), разом зі спробами захоплення інфраструктурних об'єктів передовими загонами або тактичними десантами».

Повномасштабний наступ спричинив шок не тільки в українських політиків, населення, але й у військовиків. Проінформований про широкомасштабне вторгнення Президент України, Верховний Головнокомандувач ЗС України Володимир Зеленський терміново скликав Воєнний кабінет та Раду національної безпеки і оборони, де були прийняті важливі рішення для захисту держави. Також була

організована нарада з очільниками уряду, Верховної Ради, представниками оборонного відомства та економічного блоку, на якій проаналізували тогочасну ситуацію та намітили конкретні заходи про забезпечення функціонування державного організму. Того ж дня своїм Указом президент ввів у дію план оборони України та Зведений план територіальної оборони України відповідно до статті 107 Конституції України. Водночас В. Зеленський підписав Указ про оголошення воєнного стану строком на 30 діб.

Виходячи з нової редакції Закону України «Про основи національного спротиву», Територіальна оборона (ТрО) розглядалась як складова частина національного спротиву, що мав підвищити обороноздатність країни шляхом залучення громадян і сприяння їхній підготовці до всезагального опору загарбникам.

24 лютого В. Зеленський підписав укази про загальну мобілізацію та про використання Збройних Сил України й інших військових формувань, які також мали бути затверджені Верховною Радою. Проте, з огляду на наростаючу загрозу, були видані оновлені варіанти цих документів, у яких накреслені завдання спротиву ворогу реалізовувалися негайно. З метою забезпечення стратегічного керівництва ЗС України, іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами була створена Ставка Верховного Головнокомандувача.

Президент у відео-зверненні зробив акцент на тому, що «армія і національна солідарність – це, на сьогодні, головна опора української державності». Він повідомив: «Ми вже видаємо зброю і будемо видавати для захисту нашої землі всім охочих, всім спроможним захищати наш суверенітет». А також закликав тих громадян, хто володіє бойовим досвідом і здатен приєднатися до спротиву, терміново прибути до центрів комплектації: «Допомагайте національному захисту. Ставайте до лав Збройних Сил України та підрозділів територіальної оборони. Будь-який громадянин з бойовим досвідом буде зараз корисним. Саме від вас і всіх нас залежить, чи вдасться ворогу просунути далі на територію нашої незалежної держави».

24 лютого президент здійснив вісім телефонних розмов із світовими лідерами країн на найвищому рівні, закликаючи їх надати допомогу та закрити «українське небо». Важливо зазначити, що того ж дня Президент України заявив про розірвання дипломатичних відносин із РФ.

Від початку масштабної війни В. Зеленський головним для себе обрав безпосередній зв'язок із народом і запевнення останнього в тому, що він, як Президент і Верховний Головнокомандувач ЗС України, не залишить

столицю і буде організовувати оборону. Це справило значний вплив на подальший хід війни.

Фактично, вищенаведені конкретні заходи українського керівництва разом із вражаючою обороною добровольчих структур і ЗС України поклали початок системному спротиву агресору.

На закінчення процитуємо фрагмент звернення Президента України, Верховного Головнокомандувача ЗС України Володимира Зеленського до українців наприкінці першого дня великої війни. «Сьогодні росія, – зазначив він, – атакувала всю територію нашої держави. І сьогодні наші захисники зробили дуже багато. Захистили майже всю територію України, яка зазнала безпосередніх ударів. Відбивають ту, яку ворогу вдалося зайняти... Але зараз доля країни повністю залежить від нашої армії, наших героїв, наших сил безпеки, усіх наших захисників. І нашого народу, від нашої мудрості, і від великої підтримки всіх друзів нашої країни».

Попереду у Сил оборони України, українського народу були драматичні і героїчні роки запеклого спротиву російському агресору.

БОЇ ЗА СЕЛО МОЩУН: ЛЮТИЙ-БЕРЕЗЕНЬ 2022 Р.

Наприкінці зими і в перший місяць весни 2022 року Києва, а разом з ним і всієї української держави, вирішувалася на полях битви в містах і селах, назви яких ще за тиждень до широкомасштабного російського вторгнення були невідомі світові. Гостомель, Буча, Ірпінь, Бородянка, Макарів, Васильків, Стоянка, Катюжанка, Іванків, Бровари, Перемога та інші населені пункти Київщини миттєво опинились на перших шпальтах світової преси, у стрічках новин провідних ЗМІ. Одним з них було село Мощун, якому судилось відіграти ключову роль в обороні столиці, стати символом стійкості захисників і поразки агресорів.

Первісний задум російського командування полягав у проведенні блискавичної повітряно-наземної операції із захоплення Києва, яка мала зайняти до трьох діб. Упродовж першої доби авіація противника мала знищити стратегічно важливі об'єкти, вузли оборони, пункти управління та зв'язку, логістичні хаби, повітряно-десантні війська разом із силами спеціальних операцій повинні були захопити аеродроми в Гостомелі та Василькові й організувати туди прибуття військово-транспортних літаків з російськими десантниками, озброєнням і технікою. Цими силами, у взаємодії з наявними в Києві ДРГ, до кінця першої доби вторгнення мав бути захоплений урядовий квартал, знищені або полонені керівники держави та збройних сил. Одночасно з вторгненням з повітря, наземним шляхом до Києва мали висунутись механізовані й танкові частини, які до кінця першої доби отримали завдання блокувати всі основні автомобільні магістралі навколо міста. Упродовж другої і третьої доби повинна була відбутись повна «зачистка» української столиці від вогнищ опору.

Проваливши первісний задум свого командування і не зумівши використати левовище для організації повітряного мосту й передислокації своїх основних сил в околиці столиці, росіяни відкоригували план оточення і захоплення Києва, росіяни змінили первісний задум і відправило повітряно-десантні частини та спецпідрозділи похідними колонами через Чорнобильську зону відчуження до столиці України. Ключовим завданням для ворога стало подолання рубежу оборони, створеного Силами оборони України уздовж річки Ірпінь.

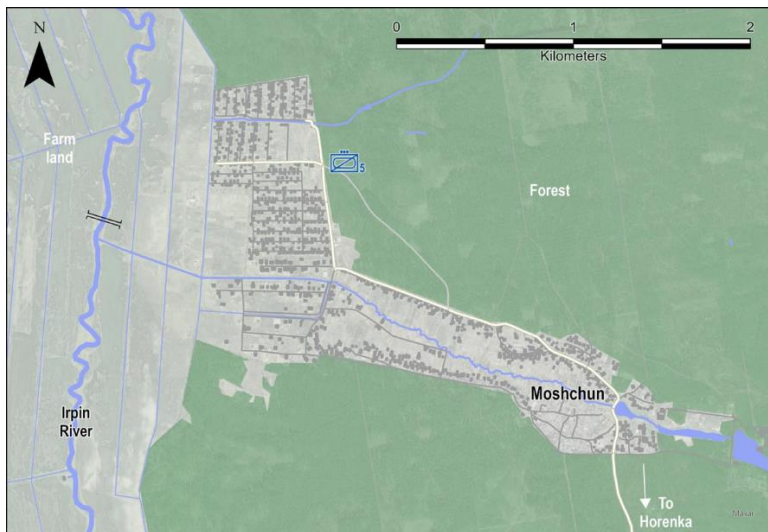
27 лютого 2022 року передові російські частини досягли річки Ірпінь, проте більшість мостів на той момент уже були висаджені в повітря підрозділами Сил оборони України. Цілим залишався міст біля Мощуна, який з'єднував ґрунтові дороги, що пролягали через сільськогосподарські угіддя по обидва боки річки Ірпінь. Це була проста, неширока бетонна конструкція, придатна для проходу лише для одного транспортного засобу. Міст знаходився приблизно за 6,5 км на північ від мосту на автомагістралі Е373 у Горенці. Це був перший з двох невеликих бетонних мостів, що перетинали річку Ірпінь на північ від Гостомеля. Другий знаходився трохи східніше від с. Червоного, приблизно за 7 км на північ. Станом на 27 лютого обидва залишилися цілими.

Скориставшись мостом в Мощуні, невелика група російських спецпризначенців і рота десантників зі складу 104-го гвардійського десантно-штурмового полку увійшла до населеного пункту намагаючись окопатись на його лісистих околицях. Проте прицільний вогонь української артилерії змусив їх швидко відступити на лівий берег Ірпеня. В село увійшла неповна рота (80 бійців) 72-ї омбр, які знищили міст і закріпились в населеному пункті.

Міст через р. Ірпінь в Мощуні, фотографія квітня 2022 року

Село Мощун розташоване на рівній низині на східному березі річки Ірпінь і мало до війни приблизно 800 осіб населення. Побудоване на ізольованій, розчищеній лісовій ділянці, село має в'їзд доступний однією дорогою з Горенки, що знаходиться за чотири кілометри на південь від нього. Село довге та вузьке, оточене лісами та обмежене односмуговими дорогами, більшість з яких є ґрунтовими. У північній частині поселення розташовані більш сучасні будинки, побудовані у форматі мережі, тоді як кілька сотень дач розташовані на північний захід від Мощуна.

Мапа села Мошчун і його околиць

Приблизно 300 метрів відкритих, рівних заплав, що складаються з полів, обмежених каналами, зрошувальними каналами та очеретом, розташовані між західним кінцем села та річкою. Невелика одноповерхова лісопилка, оточена огорожею, окремо стоїть серед каналів, між селом та односмуговим мостом. Протилежний бік річки перші 300 метрів – це рівні відкриті поля за якими тягнеться ліс у напрямку до траси Т1002 та околиці міста Гостомель, яке знаходиться приблизно за один кілометр від р. Ірпінь.

5 березня, закріпившись на рубежі Буча – Гостомель, противник висунув підрозділи 76-ї десантно-штурмової та 98-ї повітряно-десантної дивізій, 115-ї та 40-ї бригад морської піхоти для захоплення с. Мошчун з метою продовжувати рух на Київ з північно-західного і північного напрямків.

Упродовж 5 березня, під прикриттям щільного артилерійського вогню, забезпеченого силами 1065-го гвардійського артилерійського полку зс рф, інженерні підрозділи противника спорудили першу понтонно-мостову переправу через р. Ірпінь на околиці с. Мошчун. В ніч на 6 березня морські піхотинці зі складу 155-ї бригади зс рф зуміли переправитись через річку й увійти до села.

На допомогу бійцям 72-ї омбр, які обороняли с. Мошчун, було спрямовано підрозділ ССО, підрозділу бригади спецпризначення НГ

України «Азов», підрозділи ГУР МО України, а також бійців Сил територіальної оборони (зі складу 114-ї та 112-ї обр ТрО). Зав'язався важкий бій. Російські війська активно використовували власну перевагу в артилерії, яка обстрілювала населений пункт шквальним вогнем з району сіл Луб'янка та Озера (7-10 км на північний захід від с. Мошун), а також практично необмежений ресурс особового складу і техніки. Зосередивши на лівому березі Ірпеня до 200 одиниць броньованої техніки та до п'яти тисяч особового складу, росіяни упродовж 6-7 березня переправили на правий берег підрозділи 155-ї та 40-ї бригад морської піхоти, 331-го гвардійського парашутно-десантного полку, 215-й окремих розвідувальний батальйон, 217-го гвардійського повітряно-десантного полку.

Проте вмілими діями артилеристів 72 омбр понтонно-мостова переправа була знищена, а українські сили, які попередньо відійшли до центру села для перегрупування, перейшли в наступ і рішучими діями розгромили окупантів, які не встигли відступити на західний берег річки.

Після відступу з Мошуна, російські війська розпочали безперервний артилерійський обстріл населеного пункту. Вогневе ураження тривало по 6-8 годин поспіль. Дві тисячі із двох тисяч восьмисот будинків с. Мошун було знищено. Захисники села згодом згадували, що, помітивши з допомогою розвідувальних БпЛА, хоча б двох-трьох українських воїнів, окупанти «кидали» по них 20-30 штук 122-мм артилерійських снарядів, знищуючи все живе навколо. Прикриваючись «вогневим валом», росіяни зуміли спорудити нову понтонно-мостову переправу. Однак, її теж зруйнували влучні постріли українських гармашів.

Третя переправа (північніше від с. Мошун) була зведена противником до 10 березня. Упродовж 11 – 14 березня, під прикриттям зосередженого артилерійського удару, російські підрозділи зі складу 76-ї, 98-ї, 106-ї повітряно-десантних дивізій 155-ї та 40-ї бригад морської піхоти вели кровопролитний штурм Мошуна.

До 14 березня противнику вдалося витіснити захисників села на околиці. Українські воїни закріпились у прилеглих лісових масивах. Ситуація була критичною. На передовий командний пункт прибув тодішній Головнокомандувач ЗС України генерал Валерій Залужний і тодішній командувач Сухопутних військ генерал-полковник Олександр Сирський. Заслухавши доповідь командира 72-ї омбр полковника Олександра Вдовиченка, командувачі ухвалили однозначне рішення – утримувати с. Мошун до останньої можливості, щоб не допустити прориву ворога до столиці.

За умов абсолютної переваги противника в засобах артилерії, БпЛА, пілотованої авіації, бронетехніки, важливо було відрізати російські підрозділи, які переправились на правий берег Ірпеня, від основних сил. З цією метою, було ухвалене рішення про підрив частини Козаровицької дамби щоб спрямувати до р. Ірпінь воду з Київського водосховища. План спрацював. Потік води, підвищив рівень річки на 1,5 – 2 метри. Понтонно-мостова переправа росіян була зметена водою, а їхня бронетехніка безпорадно застрягла у заболоченій поймі річки. Сотні військовослужбовців російських підрозділів опинились у природній пастці, відрізані від своїх баз постачання та основного угруповання.

Українські сили розпочали операцію зі знищення противника. До 19 березня елітні російські підрозділи виявились цілком оточені та заблоковані в с. Мощун. Упродовж 19 – 21 березня підрозділи Сил оборони України повністю знищили оточених ворогів, розгромлені залишки яких вбхід намагались перейти р. Ірпінь, покинувши озброєння, військову техніку, засоби особистого захисту й уніформу.

Поіменно встановлено імена майже ста російських десантників та морських піхотинців, які загинули в боях за с. Мощун. Але це лише децима від реальної кількості полеглих. Дані перехоплених телефонних розмов свідчать, що втрати ворога набагато більші. Наприклад, самі російські військовослужбовці скаржились родичам, що весь другий батальйон 331-го полку костромських десантників (500-600 осіб) знищений, а командир полку і його заступник загинули. З листування у соціальних мережах та з перехоплених телефонних розмов, випливає, що великих втрат зазнав 215-й окремий розвідувальний батальйон (м. Іваново), обидві бригади морської піхоти й десантники зі складу 106-ї повітряно-десантної та 76-ї десантно-штурмової дивізій. Сили оборони України втратили у боях за Мощун 118 військовослужбовців. Президент України назвав бої за Мощун «битвою, що визначила долю України».

РОЛЬ АРТИЛЕРІЇ ПІД ЧАС ОБОРОНИ КИЄВА У 2022 РОЦІ

Поза всяким сумнівом можна стверджувати, що артилерія стала ключовим фактором зриву захоплення російськими військами столиці України у лютому 2022 р., забезпечуючи вогневу підтримку, знищення техніки противника та його наступальних планів. Київська оборонна операція відбувалась шляхом активних дій під час ведення маневреної оборони. Загальна ширина смуги дій сторін в операції сягала до 550 км, глибина – від 130 до понад 400 км.

План захоплення Києва був подібний до тактики радянської армії в Угорщині (1956 р.), Чехословаччині (1968 р.), Афганістані (1979 р.), а саме: захопити столицю, заволодіти телерадіостанціями, оголосити в засобах масової інформації про перемогу.

Наступ на Київ розпочався 24 лютого 2022 р. з республіки білорусь. Основною метою противника було швидке захоплення столиці шляхом стрімкого просування механізованих колон. Ключовими районами бойових дій стали Гостомель, Ірпінь, Буча, Макарів. Саме на цих напрямках відбувалися інтенсивні бої, у яких артилерія відіграла вирішальну роль.

Під керівництвом генерал-полковника О. Сирського частину сил і засобів для оборони Києва попередньо було виведено на позиції, звідки ворог планував свій наступ: північно-східний і північно-західний. Значну частину угруповання на зовнішньому рубежі становила 72-га омбр. Через недостатність сил командувачем було прийняте рішення щодо створення зведених стрілецьких батальйонів з особового складу ВВНЗ та НЦ. Для посилення артилерії із центрів підготовки було доставлено артсистеми. Також прибули дев'ять одиниць 203-мм САУ 2С7 «Піон» з 43-ї оабр.

САУ 2С7 «Піон» 43-ї оабр під час навчань 20-21 лютого 2022 р.

Артилерія, завдаючи ударів по позиціях противника та вражаючи десантні підрозділи, знищувала ворожу техніку та завадила російським військам створити в Гостомелі плацдарм для перекидання десанту. Однак у захисників аеродрому закінчувались боєприпаси й вони здійснили відхід, станом на 19.00 контроль над аеродромом було втрачено. Тоді українська артилерія спільно з авіацією нанесли вогневий удар по злітній смузі аеродрому, у результаті чого противник не зміг закріпитися на ньому.

Одним із стратегічно важливих етапів оборони столиці стали бої за Ірпінь. Завдяки злагодженим діям артилерії та розвідників з БпЛА для ворожої колони «елітної» псковської 76-ї дивізії, яка вранці вирушила на Ірпінь, було влаштовано засідку: більше десятка одиниць техніки було спалено, що змусило ворога відступити назад до Бучі. Згодом був нанесений артилерійський удар по скупченню противника, внаслідок чого знищено до 29 бойових броньованих машин та паливозаправник.

Знищена вогнем української артилерії ворожа бронетехніка. Буча, березень 2022 р.

Світлини з розбитою технікою на початку березня 2022 р. зробили вул. Вокзальну в м. Бучі відомою в усьому світі. Колона була спалена найпотужнішими артилерійськими системами української армії – 203 мм «Піонами» під керівництвом артилеристів 43-ї оабр, які продемонстрували високий рівень підготовки завдяки постійним злагодженням та ротачії на Донбас. Напередодні повномасштабного вторгнення дивізіон мав убувати на схід України, проте у лютому підрозділ швидко прибув маршем і зайняв позиції неподалік від Троєщини та Оболоні, а вже з 25 лютого розпочалася робота по російських військах: ворожій техніці та командних пунктах. Протягом місяця оборони Києва «Піонами» вдалося знищити близько 2500 одиниць ворожої техніки. Корегування вогню іноді відбувалося через «Байрактари», а здебільшого за допомогою спостерігачів на місцях (розвідників або небайдужих громадян телефоном). Витрати боєкомплекту на один «Пион» у день могли сягати понад 60 снарядів.

На Лівобережжі противник намагався застосувати тактику танкового клина, 10 березня під Скибином наша артилерія та оператори ПТРК продемонстрували зразкову засідку. Використовуючи дрони для корегування, було заблоковано голову та хвіст колони, після чого методично знищено центральну частину. У результаті за один бій знищено понад 20 танків, ліквідовано командира 6 полку, ворог панічно

відступив. Це стало ключовою точкою зламу для всього Східного флангу оборони Києва.

Варто також відзначити участь особового складу НАСВ, а саме артилеристів в оборонній операції столиці. За місяць до широкомасштабного наступу керівництво факультету ракетних військ і артилерії отримало завдання створити підрозділи з числа постійного та змінного складу. 2-й зведений стрілецький батальйон, на чолі з командиром батальйону полковником А. Дзюбою та начальником штабу полковником В. Мілочкіним, налічував 369 військовослужбовців з числа офіцерів, сержантів та курсантів I-III курсів навчання.

27 лютого 2022 р. прийшло розпорядження на переміщення батальйону в Старичі, а згодом і в Добросин для завантаження на потяг й убуття в Фастів. Підрозділ прибув о 12.45 28 лютого та розмістився в ліцеї-інтернаті м. Фастова.

Вивчаючи Журнал отриманих та відданих розпоряджень 2-го зведеного стрілецького батальйону та розповіді очевидців, стало відомо, що дії підрозділу виконувались чітко й організовано: отримання зброї та техніки, організація логістики (майор А. Поліщук), організація служби на розгорнутих блокпостах та безліч супутніх задач були скоординовані та злагоджені.

Розвідувальний підрозділ під керівництвом капітана М. Горбача 02 березня 2022 р. здійснив розвідку в районах Ясногородка-Черногородка-Соснівка з метою розуміння задуму ворога, його складу та місця перебування.

Особовий склад організовано пройшов злагодження, відпрацював вправи зі стрільби з особистої зброї та був готовий до оборони міста. Місія батальйону тривала до 12 березня.

Інші підрозділи: реактивна артилерійська батарея (у складі якої був взвод на чолі з командиром взводу капітаном М. Легким), гаубична самохідна артилерійська батарея (взвод з командиром капітаном Ю. Фуксом), мінометна та протитанкові батареї – 22 лютого пройшли стройовий огляд і вже 23 лютого особовий склад убув у Старичі для злагодження в складі артилерійської групи.

Артилерійські підрозділи були укомплектовані курсантами на командних посадах (командири гармат, відділень, командири бойових машин, мінометів), офіцерські посади зайняли офіцери Національної академії і 184-го Навчального центру, номери розрахунків – військовослужбовці з Навчального центру.

О 04.00 24 лютого підрозділи були підняті по тривозі та переміщені в с. Немирів для отримання бойової техніки, мінометів, стрілецької зброї та бойового комплексу. Швидко та організовано о 19.00 того ж дня перемістились в с. Добросин, завантажились на ешелон і станом на 04.00 25 лютого вирушили в м. Київ. Підрозділи прибули до столиці близько 16.00. Після розвантаження та маркування особового складу синім скотчем, вибули в райони зосередження та зайняли позиції.

Реактивний взвод капітана М. Легкого був озброєний бойовими машинами БМ-21, їх район був у Виноградарі.

Взвод капітана Ю. Фукса, озброєний САУ 2С1 розгорнувся в районі Вишгорода. На жаль, близько 02.00 25 лютого по позиції взводу був завданий ракетний удар, внаслідок чого загинув курсант 3 курсу (молодший сержант В. Терехов – кавалер ордена «За мужність» III ступеня посмертно, офіцерське звання отримав посмертно), двоє курсантів отримали поранення, одна САУ була знищена. Через кілька днів після перегрупування взвод продовжив успішно нищити ворога.

26 лютого керівник з вищого штабу прибув і провів залік, метою якого було визначити рівень готовності реактивного артилерійського підрозділу до виконання бойових завдань. Результати засвідчили повну бойову готовність. 27 лютого реактивний взвод у спільній взаємодії з 128-ї огшбр почали працювати по цілях, успішно вражаючи сили противника.

Орієнтовно 2-3 березня взвод перемістився в район Бориспільського аеропорту з метою артилерійської підтримки 10-ї огшбр «Едельвейс». 5 березня підрозділ перемістився в с. Андріївка, завданням було підтримувати артилерійським вогнем батальйон майора А. Верхогляда (підполковник посмертно) з 72-ї омбр.

З 10 березня були придані до 2-го окремого стрілецького батальйону ім. Т. Бобанича «Хаммера», вогневі позиції були в районі с. Згурівка, що цікаво та знаменно, внаслідок спільної роботи були уражені пускова установка ЗРК «Бук-М», командний пункт, логістичні шляхи. Корегування здійснювалось за допомогою БпЛА «Лелека». Ворог у противагу протиставляв аж цілий дивізіон.

20 березня по соцмережах миттєво розповсюдився відеоролик про знищення української військової техніки, яка розміщувалась у ТЦ «Retroville» у Києві. Причиною стало халатне розповсюдження фото про розташування озброєння. Знищений був підрозділ реактивної артилерії 72-ї омбр бригади. Замінив його саме реактивний взвод капітана М. Легкого в складі реактивної батареї, перейшовши в пряме

розпорядження командира бригади з командним пунктом в с. Пуша Водиця. Одразу був відданий наказ вести контрбатарею боротьбу з противником в районі с. Озера й м. Гостомель. Цікаво, що вперше для себе взвод застосував так звані «каруселі», тобто відстрілялись 2 машини, відкотились заряджатись, а в цей час працюють 2 інші.

30 березня відпрацювали по аеропорту Гостомель. Були уражені склад БК, 2 одиниці техніки, до 20 осіб, декілька мінометів. Завдяки перехопленням було підтверджено, що о 4.00 31 березня була уражена техніка ворожої артилерійської батареї. О 7.00, виїхавши на чергове відпрацювання, через об'єктив камери БпЛА корегувальники вогнем встановили, що противник залишив свої позиції і втік. Численні відеопідтвердження з БпЛА, радіоперехоплення, скріншоти переписок із командуванням, підтверджують високу ефективність курсантських артилерійських підрозділів.

1 квітня 2022 р. розпочалась передача посад мобілізованому особовому складу й курсанти з почуттям виконаного обов'язку повернулись у пункт постійної дислокації в м. Львів, де продовжив навчання.

Аналіз дозволяє виявити низку особливостей застосування артилерії під час оборони Києва, яка використовувалась із урахуванням сучасних підходів ведення війни, а саме: маневреність; взаємодія з розвідкою і БпЛА; точкові удари; контрбатарейна боротьба. Досвід оборони Києва показав, що сучасна артилерія у поєднанні з розвідкою та цифровими технологіями є вирішальним фактором у веденні бойових дій. Роль артилерії в цій операції можна оцінити як визначальну для збереження столиці України.

ЗАСТОСУВАННЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗС УКРАЇНИ У КИЇВСЬКІЙ ОБОРОННІЙ ОПЕРАЦІЇ 2022 РОКУ

Київська оборонна операція (24 лютого – 2 квітня 2022 р.), враховуючи її значний масштаб, високу інтенсивність бойових дій та далекоглядні стратегічні наслідки, є одним із ключових прикладів сучасного оперативного мистецтва. Її проведення забезпечило стійкість української державності в умовах екзистенційної загрози. Успішне проведення оборонних дій у північно-західній операційній зоні (Житомирська, Київська, Чернігівська, Сумська області) базувалося на ефективному застосуванні Повітряних Сил ЗС України та їхній тісній взаємодії з наземними компонентами Сил оборони. Збереження функціональності системи державного та військового управління безпосередньо залежало від утримання контролю над повітряним простором столиці, оскільки перевага в повітрі розглядалася противником як вирішальний інструмент реалізації плану швидкого захоплення Києва. Ширина фронту та необхідність ведення бойових дій уздовж державного кордону з російською федерацією та республікою білорусь зумовили відхід українського командування від шаблонних підходів на користь асиметричних форм оборони. При значному переважанні сил і засобів сил вторгнення рф Повітряні Сили ЗС України стали одним із системоутворювальних елементів оборони, що сприяло зриву планів противника на Поліссі та Сіверщині.

Оперативний задум противника на початковому етапі передбачав нанесення масованого ракетно-авіаційного удару по ключових об'єктах державного та військового управління, вузлах зв'язку, аеродромній інфраструктурі й позиціях протиповітряної оборони України. Метою удару було тимчасове виведення цих об'єктів зі строю для створення ефекту «осліплення». Наступним кроком командування сил вторгнення рф планувалося розгортання комбінованої повітряно-наземної наступальної операції з метою швидкого захоплення Києва та примушення України до капітуляції в стислі терміни. Визначальне місце в оперативному замислі противника відводилося засобам повітряного нападу. Передбачалося використання розгалуженої мережі аеродромів на території білорусі та російської федерації, зокрема в Мозирі, Пскові,

Іванові, Твері та Рязані, з метою забезпечення безперервного бойового застосування тактичної авіації та оперативного нарощування угруповання військ в операційній зоні за рахунок перекидання резервів. Окремий акцент робився на реалізації заходів вертикального охоплення, насамперед шляхом висадки тактичних десантів на ключових об'єктах інфраструктури Київського операційного району, якими в даному контексті розглядалися аеродроми Гостомель і Васильків. Для виконання зазначених завдань планувалося залучення щонайменше 56 вертольотів армійської авіації з метою десантування підрозділів спеціального призначення, а також частин 76-ї, 98-ї та 106-ї повітряно-десантних дивізій. Їхнє застосування було спрямоване на створення передумов для швидкого захоплення урядового кварталу Києва та дезорганізації системи державного управління України. Розрахунок противника ґрунтувався на припущенні, що політична дестабілізація й можливий виїзд вищого керівництва держави в перші години вторгнення істотно знизять потребу в тривалому веденні бойових дій.

Успіх дій Сил оборони України забезпечувався ретельною підготовкою, заснованою на принципах воєнного мистецтва, та своєчасним упровадженням превентивних заходів. За тиждень до початку повномасштабного вторгнення було ініційовано комплекс заходів щодо оперативного резервування та підвищення живучості системи протиповітряної оборони. Ключовим елементом плану стало приховане переміщення командних пунктів, підрозділів радіотехнічних військ (РТВ) та зенітних ракетних військ (ЗРВ) на запасні та тимчасові позиції. Одночасно здійснено передислокацію бойових літаків Су-27, МіГ-29 та вертольотів Мі-8, Мі-24 на 12 оперативних аеродромів, включно з об'єктами за межами основних баз дислокації (Озерне, Старокостянтинів, Івано-Франківськ) та частково за кордон.

О 04.30 24 лютого 2022 р. російські крилаті ракети Х-101/555 та балістичні ракети ОТРК «Іскандер-М» уразили стаціонарні ангари та злітно-посадкові смуги (ЗПС) аеродромів Гостомель, Васильків, Бориспіль. Удари припали переважно на порожні ангари та ЗПС, що в аналітичних звітах отримало назву «ефект порожніх аеродромів». Збереження бойового потенціалу Повітряних Сил ЗС України в цей критичний період забезпечило цілісність радіолокаційного поля та можливість організованого ведення протиповітряної боротьби.

Оперативне розосередження сил і засобів ППО забезпечило формування мобільних груп, неуловимих для розвідки противника. Це дозволило надати прикриття повітряного простору не лише над

столицею, а й ключовим логістичним шляхам у чотирьох областях північно-західної операційної зони. Створено чотиришелоновану систему ППО: I ешелон – ПЗРК «Ігла-С», Stinger (дальність ураження 0,5–5,2 км, висота 10–3500 м); II ешелон – «Бук-М1» (максимальна дальність стрільби до 32 км, висота ураження до 22 км); III ешелон – С-125 «Нева-М» для заповнення «мертвих зон» «Бука» (дальність до 22 км, висота до 18 км); IV ешелон – С-300ПС (дальність 5-75 км, висота до 27 км). Автоматизована система управління з підземного командного пункту координувала всі ешелони в реальному часі, забезпечуючи автоматичний розподіл цілей без дублювання пусків із часом реакції 8-12 секунд від виявлення до ураження

Розгортання Київської оборонної операції передбачало формування двох багаторубіжних ліній оборони. Зовнішній рубіж загальною протяжністю близько 150 км проходив через населені пункти Демидів, Гута-Межигірська, Горенка, Ірпінь, Білогородка, Бобриця, Русанів, Гоголів, Калинівка, Пухівка, Хотянівка. Внутрішній рубіж протяжністю близько 88 км пролягав по адміністративній межі міста Києва, формуючи внутрішнє кільце оборони столиці. У контексті оборони Київщини значну роль відіграли елементи Київського укріпленого району (КиУР) 1941 року, частина споруд якого збереглася та була залучена до сучасної системи оборони. Довготривалі оборонні точки й бетонні укриття в районах Білогородки, Романівки та Вітряних Гір були розчищені, пристосовані та інтегровані до побудови позицій як спостережні пункти й вогневі та захисні споруди підрозділів ППО і сухопутних військ. Це стало прикладом цілеспрямованої адаптації історичних фортифікаційних об'єктів до актуальних оперативно-тактичних умов Київської оборонної операції 2022 року. Відбиття повітряного удару противника розпочалося о 03.40 24 лютого 2022 р. після завдання ракетних ударів по об'єктах критичної інфраструктури. До числа первинних цілей ураження належали міжнародний аеропорт «Бориспіль», аеродром «Озерне», а також позиції підрозділів протиповітряної оборони в районі Межигір'я. Саме цей район став одним із основних напрямів застосування крилатих ракет типу Х-101/Х-555 і балістичних ракет ОТРК «Іскандер-М»..

Перші пуски зенітних керованих ракет зафіксовано о 04.15 з позицій 39-го полку, що дозволило перехопити 2 цілі. Загалом, у перші 2 години протиповітряна оборона (ППО) Збройних Сил України знищила 12 із 28 ударних засобів, попри часткове ураження командних пунктів та втрат у особовому складі (близько 15%). Ці дії забезпечили початкову стійкість системи ППО в Київському операційному районі. У Північно-західній

операційній зоні ворог намагався прорватися через пункти пропуску «Деревини», «Грем'яч» та «Добрянка», розраховуючи на швидкий марш у похідних колонах. Повітряні Сили Збройних Сил України у тісній взаємодії з артилерійськими та механізованими підрозділами, зокрема 72-ю окремою механізованою бригадою імені Чорних Запорозжців та 101-ю окремою бригадою охорони Генерального штабу, організували інтегровану систему багаторівневого вогневого ураження. Значну роль у Київській оборонній операції відіграла 43-тя окрема артилерійська бригада. 24 лютого 2022 р. її підрозділи своїм ходом здійснили марш на відстань 120-140 км, висунувши важкі самохідні гармати 2С7 «Піон» на визначені позиції для вогневої підтримки оборони столиці. Використання вертольотів Мі-8/Мі-24 та БПЛА для авіаційної розвідки й коригування вогню артилерії по колонах противника в районах Броварів та Ірпеня забезпечило зупинку просування батальйонно-тактичних груп (БТГр) сил вторгнення на віддалених зовнішніх рубежах оборони Київського напрямку.

Бомбардувальник Су-24М 7-ї брта завдає бомбового удару по позиціях російських десантників на аеродрмі Гостомель

Значну роль у Київській оборонній операції 2022 р. відіграла децентралізація управління силами й засобами ППО, що забезпечила ланкам середньої та нижчої ланки командування можливість оперативного прийняття самостійних рішень щодо ураження повітряних цілей в умовах активної радіоелектронної протидії противника. Повітряні Сили Збройних Сил України зуміли нав'язати противнику

темپ протиповітряної боротьби, за якого російські льотчики, попри перевагу в кількості авіаційних груп, почали уникати входження в зону досяжності українських ЗРК, що фактично забезпечило встановлення зони протиповітряного обмеження доступу (A2/AD) над Київським операційним районом. Ефективність взаємодії була посилена залученням підрозділів Територіальної оборони Сил ТрО ЗСУ, зокрема 112-ї окремої бригади ТрО (Київська область), та курсантських підрозділів військових вищих навчальних закладів, які забезпечували безпосередню наземну охорону позицій ППО. Застосування безпілотних авіаційних комплексів у єдиній системі з штурмовою авіацією забезпечило порушення системи матеріально-технічного забезпечення дій противника та створило умови для його поетапного вогневого ураження на маршрутах висування.

Емблема 40-ї брта, якій за участь в обороні Києва присвоєно почесне найменування «Привид Києва»

Стратегічні наслідки Київської оборонної операції, що завершилася повним звільненням Київської області 2 квітня 2022 року, суттєво вплинули на зміну характеру російсько-української війни. Повітряні Сили Збройних Сил України не лише витримали перший, найпотужніший удар противника, а й продемонстрували здатність до швидкої адаптації та ефективного застосування наявних сил і засобів, чим істотно зірвали плани російського командування щодо досягнення швидкої стратегічної перемоги. Головними уроками операції для воєнної науки стали пріоритетність збереження льотного складу та авіаційної техніки шляхом маневру й розосередження, а також визначальна роль децентралізованого управління силами і засобами ППО на тактичному рівні. Не менш важливою стала необхідність інтеграції авіації, зенітних

ракетних підрозділів, підрозділів РЕБ, розвідки та сухопутних військ у єдиний розвідувально-ударний контур. Успіх Київської оборонної операції став важливим стратегічним чинником для подальших дій Сил оборони України на Слобожанському напрямку та на правобережжі Херсонщини. Він засвідчив, що інтегрована система оборони, в якій Повітряні Сили діють у тісній взаємодії із сухопутними військами, є одним із ключових елементів забезпечення стійкості держави в умовах високої інтенсивності бойових дій. Незламність особового складу та високий професіоналізм захисників неба закріпили Київську операцію в історичній пам'яті як приклад переваги майстерного оперативного планування над чисельною та якісною перевагою противника.

АРМІЙСЬКА АВІАЦІЯ В ОБОРОНІ КИЄВА (ЛЮТИЙ–КВІТЕНЬ 2022 Р.)

Оборона Києва у період 24 лютого – 2 квітня 2022 року стала одним із ключових етапів початкової фази широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України. Утримання столиці зірвало задум швидкого захоплення політичного центру держави та відчутно вплинуло на подальший перебіг бойових дій. За цих обставин особливого значення набуває аналіз дій армійської авіації Сухопутних військ ЗС України, яка діяла в умовах дефіциту ресурсів і постійної зміни обстановки. Метою доповіді є узагальнення досвіду її застосування через послідовну воєнно-історичну реконструкцію подій відповідно до прийнятої періодизації.

1. Підготовка армійської авіації до оборони Києва

Упродовж 10 – 23 лютого 2022 року на Київському напрямку формувалися ударні угруповання військ РФ на території Білорусі під прикриттям навчань. Підготовка до оборони відбувалася в стислі строки й за неповного розгортання сил, що зумовило поєднання завчасних і термінових заходів.

Основу оборони становили підрозділи 72-ї омбр на Броварському напрямку, бтгр 169-го НЦ, сили 10-ї огшбр та підрозділи територіальної оборони, зокрема 136-й батальйон. На північному заході діяло угруповання «Волинь», на північному сході – «Сіверськ». Для авіаційної підтримки створили зведений вертолітний загін (далі – звз) «Київ» із наявних боездатних сил.

Керівництво обороною здійснював генерал-полковник О. Сирський. Основним завданням було недопущення захоплення столиці та утримання ключових об'єктів. Система управління армійської авіації на початок лютого залишалася орієнтованою на мирний час і забезпечувала організацію польотів та взаємодію з Повітряними Силами і ДП «Украерорух».

Планування бойового застосування армійської авіації в інтересах оборони Києва було розгорнуто з 10 лютого. 16 лютого було переміщено рухомий пункт управління 8-го командного пункту армійської авіації (АА) в район Києва, посилено чергування, а для організації управління та взаємодії з наземними підрозділами у підпорядкування 72-ї омбр

передано групу бойового управління. На майданчику Пирогово було розгорнуто пункт управління звз «Київ». До 15 лютого перебазовано змішану ланку вертольотів 11-ї та 18-ї обрАА (2 Мі-24 – Бориспіль, 2 Мі-8 – Васильків), підготовлено майданчики підскоку, організовано логістику й розосередження техніки.

Використання тимчасових авіаційних формувань (звз), зумовлене обмеженою кількістю справної техніки, забезпечило гнучкість у застосуванні сил, можливість швидкого маневру та їх збереження. Під час ракетно-авіаційного удару зранку 24 лютого вертольоти вивели на запасні майданчики, що дало змогу уникнути втрат і зберегти боєздатність. Упродовж 24–25 лютого загін посилили екіпажами інших бригад.

Перший етап оборони Києва: участь армійської авіації у відбитті наступу ударних угруповань противника, стримуванні темпів просування російських військ (24 лютого — 1 березня 2022 року)

Початковий етап оборони Києва відзначався високою динамікою: противник застосував повітряні десанти, завдав масованих ударів і швидко просувався на ключових напрямках. Армійська авіація була залучена до виконання як ударних, так і десантно-транспортних завдань.

24 лютого противник розпочав реалізацію повітряно-десантної операції з метою захоплення стратегічно важливого аеродрому Гостомель, як плацдарму для подальшого розвитку наступу на Київ.

Важливу роль у зриві початкових планів ворога відіграли екіпажі армійської авіації. У період 24–27 лютого 2022 року вони виконували завдання з авіаційної підтримки дій військ, висадки тактичних десантів та нанесення ударів по противнику в районі аеродрому Гостомель. Зокрема, у перший день вторгнення було виконано чотири бойові вильоти, внаслідок яких уражено вертоліт Ка-52 та живу силу противника. Крім того, трьома вертольотами Мі-8 здійснено висадку тактичного повітряного десанту з подальшою підтримкою їх дій. Упродовж 26–27 лютого виконано ще п'ять бойових вильотів, у ході яких уражено злітно-посадкову смугу, броньовану техніку, ангари та живу силу противника.

Обмежені можливості артилерії змусили зосередитися на ударах по рухомих цілях. Вертольоти діяли з горизонтального польоту й пікірування, використовуючи візуальне виявлення. Паралельно виконували транспортні завдання, забезпечуючи маневр і стійкість оборони.

У період з 25 лютого по 1 березня 2022 року екіпажі армійської авіації виконали близько 30 бойових вильотів, у ході яких було уражено низку колон противника на різних напрямках. Зокрема, 25 лютого завдано удару по колоні противника на ділянці дороги Бориспіль — Березань; 26–27 лютого — у районах населених пунктів Димер, Калинівка та Макарів; 28 лютого – у районах населених пунктів Шибене, Здвиженка та Перемога; 1 березня – у районах населених пунктів Здвиженка і Шибене.

Серйозною проблемою стала слабка координація з підрозділами ТрО, оснащеними ПЗРК, що призводило до випадків «дружнього вогню». Запровадження офіцерів-координаторів дозволило покращити взаємодію.

На цьому етапі армійська авіація поєднувала вогневу підтримку та мобільність, частково компенсуючи обмеження інших засобів.

Другий етап оборони Києва: участь армійської авіації у зупиненні просування ворога, зриві його намагань відновити наступ (2 – 23 березня 2022 року)

Обстановка на другому етапі оборони Києва характеризувалася переходом бойових дій від стрімкого наступу противника до його поступового виснаження та втрати темпу операції. Російські війська намагалися закріпитися, однак стикнулися з організованою обороною та системним ураженням їхніх резервів і логістики. Активно застосовувалися контратаки.

Інтенсивність бойових дій зумовила значний обсяг завдань армійської авіації. Водночас посилення ППО противника обмежило застосування вертольотів і фактично виключило удари з горизонтального польоту. Це спричинило пошук нових тактичних рішень. Так, за участі фахівців Державного науково-дослідного інституту випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки у взаємодії з досвідченим льотним складом вертолітних підрозділів було уточнено параметри застосування НАР С-8 і С-13 із кабрирування. Використання С-13 у такому режимі раніше майже не практикувалося і залишалося на рівні теоретичних положень інструкції екіпажу вертольоту Мі-8МСБ-В.

Основні зусилля армійської авіації на цьому етапі були зосереджені на підтримці наземних військ. Упродовж 2–23 березня виконано близько 130 бойових вильотів. Зокрема, у період з 2 по 5 березня на Броварському напрямку в районах населених пунктів Перемога, Мокрець, Рудницьке, Гребельки, Світільня, Дмитрівка, а також частково на правобережжі — у районах Мотижин, Бузова, Мрія, Ясногородка, Гавронщина та вздовж Житомирської траси.

6–7 березня 2022 року, в умовах спроб противника перерізати Житомирську трасу, як ключову логістичну артерію, армійська авіація діяла в районах Макарова, Плахтянки, Мотижина та Бузової. У період 8–10 березня активні бойові дії розгорнулися на лівобережному напрямку, де противник намагався розвинути наступ через Бровари. У цей час екіпажі армійської авіації діяли в районах Стара Босань та Залісся, сприяючи ураженню угруповання противника, що зазнало суттєвих втрат.

Після стабілізації обстановки на Броварському напрямку, починаючи з 10 березня 2022 року, екіпажі армійської авіації діяли на правому березі річки Дніпро. Бойові дії в районі Мощуна мали вирішальне значення, оскільки саме тут українські сили зірвали спробу противника форсувати річку Ірпінь і вийти на безпосередні підступи до столиці.

Поряд із авіаційними ударами виконувалися десантно-транспортні та спеціальні завдання. Важливим напрямом стало підвищення живучості: було розвинуто мережу майданчиків базування, що дозволило розосередити авіаційну техніку й забезпечити маневр. У підсумку армійська авіація зберегла ефективність, попри ускладнення обстановки, і сприяла стримуванню противника.

Участь армійської авіації у третьому етапі оборони Києва: відступ противника та відновлення положення по державному кордону (24 березня — 3 квітня 2022 року).

Обстановка на третьому етапі оборони Києва характеризувалася переходом противника до організованого відходу з Поліського операційного району під тиском Сил оборони України та одночасними спробами зберегти боєздатність угруповань і уникнути їх оточення.

Армійська авіація зосередилася на ураженні колон, ар'єргардних підрозділів і пунктів управління ворога. У період 24–30 березня виконано близько 20 бойових вильотів в районах населених пунктів Макарів, Копилів, Світільня та Лук'янівка. Водночас зросла роль транспортних завдань, що забезпечували маневр і темп наступу.

Загалом за час операції звз «Київ» виконав понад 210 бойових вильотів, із них близько 190 — на виконання вогневих завдань. Уражено понад 220 одиниць техніки, включно з вертольотом Ка-52.

Виконання бойових завдань супроводжувалося значним ризиком і втратами особового складу. У ході бойових дій загинули: підполковники О.І. Гегечкорі, О.О. Григор'єв, О.М. Мариняк; капітани І.Р. Беззуб, В.М. Скляр; старші лейтенанти І.В. Мороз, Д.М. Нестерук, Г.О. П'ятаков; лейтенант В.А. Гнатюк. Їхній внесок є невід'ємною складовою

забезпечення ефективних дій армійської авіації та досягнення поставлених завдань у ході оборони столиці України.

Проведена реконструкція свідчить, що армійська авіація відіграла важливу роль у забезпеченні стійкості оборони Києва. Вона поєднувала функції вогневого ураження, маневру й транспортного забезпечення, компенсуючи нестачу інших засобів. Адаптація тактики, інтенсивність застосування та взаємодія з іншими складовими сил оборони підкреслюють її значущість і визначають необхідність подальшого осмислення цього досвіду.

РОСІЙСЬКА АРМІЙСЬКА АВІАЦІЯ В ГОСТОМЕЛЬСЬКІЙ ОПЕРАЦІЇ

Важливою ланкою російського плану широкомасштабного вторгнення в Україну було проведення повітрянодесантних операцій. Основним районом їхнього проведення мали стати околиці Києва. Завдяки цим десантам (в поєднанні з рейдом механізованих батальйонних тактичних груп з півночі, з території Білорусі) планувалось швидко здобути столицю України, не давши оговтатись її оборонцям. Ще одним чинником, який спонукав росіян до проведення повітрянодесантних операцій, було прагнення розпорозити увагу українського командування, змусити його кидати свої сили одразу в кілька пунктів.

Щоправда, це не мали бути класичні повітряні десанти – такі, як ми звикли бачити у пропагандистських фільмах: тисячі парашутистів стрибають з гігантських транспортних літаків, на багатокупольних системах спускаються на землю бойові машини десанту... По суті, росіяни планували аеромобільну операцію – захоплення аеродрому вертольотним десантом. На другому етапі на цей аеродром мали прибути літаки Іл-76 з основними силами десанту і важкою технікою – БМД.

Для розуміння особливостей організації російських десантів під час вторгнення в Україну необхідно розібратись з деякими теоретичними положеннями і організаційними засадами. На відміну від США та низки інших країн (наприклад, Польщі), в росії відсутні військові частини, які б поєднували в одній структурі десантні підрозділи і засоби їхньої доставки і вогневої підтримки (бойові й транспортні гелікоптери). Спроби створити такі частини робились ще в радянські часи, коли полки вертольотів підпорядковували десантно-штурмовим бригадам. Однак передові тактичні ідеї не змогли подолати армійські бюрократичну рутину і, зрештою, десантно-штурмові бригади залишились без штатних гелікоптерів. У 1990 році десантно-штурмові бригади передали зі складу Сухопутних військ до Повітряно-десантних військ. Вже після розпаду СРСР їх реорганізували в окремі повітряно-десантні бригади. Армійська авіація у 2003 році була передана з Сухопутних військ до Військово-повітряних сил (нині це Військово-космічні сили). Тобто, в Росії

частини, призначені для аеромобільних дій (за російською термінологією – десантно-штурмові дії) знаходяться у підпорядкуванні двох абсолютно різних структур Збройних сил: десантні частини – в Повітряно-десантних військах, а полки і бригади армійської авіації – у Військово-космічних силах.

Відсутність єдиного підпорядкування суттєво утруднює взаємодію десантників з гелікоптерами. Взагалі російські статuti передбачають взаємодію десантних підрозділів з гелікоптерами тільки на етапі висадки десанту (і його маневру – якщо планом передбачене переміщення десантників з однієї точки десантування в іншу). Спільні дії десантників з гелікоптерами під час захоплення і знищення ворожих об'єктів передбачені лише на етапі найближчого завдання десанту. Понад те, такі спільні дії тими ж самими статутами чітко регламентовані в часі: від 40 хвилин до 1,5 години. Тобто, якщо, наприклад, американські десантники можуть розраховувати на постійну підтримку своїх «Апачів», то на думку російських військових теоретиків, їхнім десантникам через півтори години після висадки підтримка Ка-52 чи Мі-28Н вже не буде потрібна. Власне, таку підтримку можна буде організувати і пізніше, але вже не за засадами десантно-штурмової операції, а за правилами загальновійськової операції – з проходженням заявки довгим ланцюгом узгоджень.

Таким чином, операція з захоплення аеродрому вертольотним десантом мала бути швидкою. За півтори години слід було зламати опір противника, бо інакше десант, який мав лише легку зброю, лишився б без підтримки ударних вертольотів. Відсутність в десантно-штурмових з'єднаннях штатних гелікоптерів відзначається як суттєвий недолік сучасними російськими військовими теоретиками. Однак до початку повномасштабного вторгнення в Україну нічого не було зроблено для усунення цього недоліку. Більше того, в публікаціях в журналі «Военная мысль» висловлювались думки про недоцільність проведення великомасштабних десантно-штурмових операцій: «однією з найважливіших умов [для таких операцій] є завоювання і утримання панування в повітрі, що проблематично в сучасних умовах ведення бойових дій». В разі ж, якщо рішення про проведення десантно-штурмової операції все ж буде ухвалене, російські військові теоретики наполягали на необхідності створення зони обмеженого доступу (безполітної зони) на маршруті польоту гелікоптерів з десантом і в районі висадки. Реалізувати це завдання планувалось як залученням

засобів протиповітряної оборони, так і активним використанням засобів РЕБ.

З огляду на важливість завдання з оволодіння аеродромом Гостомель, російське командування виділило для цього «еліту еліт» – 45-ту окрему гвардійську бригаду спеціального призначення Повітряно-десантних військ. Ця частина, дислокована у Кубінці під Москвою, спеціально підготовлена для рейдових дій, а її бійці вирізняються винятковою індивідуальною майстерністю – принаймні, так стверджувала російська пропаганда. Поява підрозділів 45-ї бригади на території Білорусі була помічена вже в останній тиждень січня 2022 року. Кількома днями пізніше в Білорусі з'явилися підрозділи, які мали скласти другий ешелон десанту – 137-й повітряно-десантний полк (місце постійної дислокації – Рязань) тульської 106-ї повітряно-десантної дивізії та батальйон 31-ї окремої десантно-штурмової бригади з Ульяновська.

Російські десантники і гелікоптери на одному з білоруських аеродромів

Одночасно на територію Білорусі прибували частини армійської авіації, які мали висаджувати десант і забезпечувати йому підтримку. Основу склав 319-й окремий вертолітний полк Східного військового округу, який прибув з Черніговки на Далекому Сході (Приморський край). Його доповнили елементи низки інших частини армійської авіації, в тому числі з Західного військового округу. Основним місцем зосередження російських вертольотів став військовий аеродром

Мачулищі під Мінськом. Однак з наближенням дати вторгнення ці вертольоти почали переміщуватись на південь Білорусі, на тимчасові аеродроми. Один з них обладнали на ділянці шосе біля містечка Хойники, за 32 км від кордону з Україною. 23 лютого супутникові знімки зафіксували тут наявність приблизно 30 гелікоптерів, в основному Ка-52 і Мі-8. Іншим місцем зосередження російських вертольотів став колишній аеродром Великий Боков під Мозирем (37 км від кордону з Україною). Загалом же на площадках на південному заході Білорусі було зафіксовано (за неповними даними) близько 80 гелікоптерів. Більшість з них становили транспортні Мі-8АМТШ і ударні Ка-52; ударних Мі-28Н і Мі-24 було лише по кілька екземплярів.

Анонімний боєць ССО, який брав участь в тих подіях, згадував: «Була інформація, що мав прилетіти Іл, який буде висаджувати десант. І наше завдання полягало в тому, що ми не мали дати сісти літаку. Або якщо він сяде, то прийняти контакт і по максимуму подавити противника, вигравши час для інших підрозділів». Крім стрілецької зброї, підрозділ ССО мав і ПЗРК «Ігла» з кількома ракетами. ПЗРК «Ігла» були також в нацгвардійців. Останні мали і кілька зенітних установок ЗУ-23.

Висадка російського десанту в Гостомелі з гелікоптерів Мі-8

Однак замість транспортного літака над Гостомелем з'явилися гелікоптери, до того ж, багато. Білорусько-український кордон перетнула

велика група гелікоптерів, яка йшла на малій висоті. Вона нараховувала 16 ударних Ка-52 і 18 Мі-8АМТШ. Останні везли близько 200 десантників зі стрілецькою зброєю, а також протитанковими ракетними комплексами «Корнет» і 82-мм мінометами. Відбулось це, за деякими даними, близько 8 ранку. Однак ця інформація входить в суперечність з повідомленням прес-секретаря 4-ї бригади Харитіна Старського про те, що бій за аеропорт Гостомель почався близько 11:00-11:30. Це перегукється і з повідомленнями працівників аеропорту про те, що атака російських гелікоптерів почалась близько полудня. Відстань від кордону з Білоруссю до Гостомеля не перевищує 150 км. Якби гелікоптери перетнули кордон о 8 ранку, то до аеропорту вони дісталися б не пізніше 9:30. Тобто, очевидно, група, яка висаджувала десант в Гостомелі, перетнула кордон пізніше.

Підбитий Ка-52, що здійснив вимушену посадку

На підходах до Гостомеля гелікоптери опинились під обстрілом переносних зенітних ракетних комплексів, і почали відстріл теплових пасток. Це не допомогло – один Ка-52 був збитий і впав у воду. Обидва члени його екіпажу катапультивались. Другий Ка-52 був пошкоджений і здійснив вимушену посадку. Один зі збитих Ка-52 пілотував командир ескадрильї 319-го полку Айрат Сафаргалеев. Жертвою ПЗРК став і один з Мі-8. За свідченням росіянина, який пілотував один з гелікоптерів, пуски ракет по вертольотах були масовими – він нарахував не менше десяти. Інформація про збиття ще двох гелікоптерів українськими винищувачами МіГ-29 наразі не підтверджена. Натомість один з українських МіГ-29 був збитий і впав у Дніпро поблизу Вишгорода. За

свідченнями кількох очевидців, безпосередньо перед появою російських гелікоптерів над Гостомелем з'явився російський літак, який скинув кілька бомб.

Підводячи підсумок можемо відзначити, що десантна операція, проведені росіянами в околицях Києва, своєї мети повністю не досягла. Аеродром Гостомель вдалось здобути лише на другий день операції, за допомогою наземного ешелону. Однак його злітно-посадкова смуга була виведена з ладу, а отже – перекидання в Гостомель додаткових сил повітряним шляхом було неможливим.

Після десанту в Гостомель росіяни не організували жодної повітрянодесантної операції. Мимоволі напрошується аналогія з Дніпровською повітрянодесантною операцією 1943 р., після провалу якої радянське командування відмовилось від повітряних десантів.

КИЇВСЬКА ОБОРОННА ОПЕРАЦІЯ 2022 Р. У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Початок широкомасштабної агресії РФ став потужним імпульсом для актуалізації суспільного інтересу та осмислення історичних процесів на теренах України. У цьому контексті особливого значення набуває Київська оборонна операція 2022 року, яка стала стратегічним зламом планів агресора, запобігла падінню української державності та докорінно змінила геополітичний контекст війни.

Важливою для вітчизняної історіографії є колективна праця «Київська оборонна операція 2022 року: воєнно-історичний нарис» (І. Г. Євсєєв, В. Р. Мараєв, О. Л. Скрябін, К. В. Халіманенко). Видання розроблено з метою систематизації знань про початковий етап повномасштабного вторгнення та присвячено на честь героїзму захисників столиці. Наукова цінність нарису підсилюється використанням ексклюзивних матеріалів Головного оперативного управління Генерального штабу ЗСУ, що дозволило авторам реконструювати події з високим ступенем достовірності.

Структурно дослідження складається з шести розділів, які логічно відтворюють динаміку кампанії: від аналізу стратегічних планів Кремля щодо «бліцкригу» до вигнання загарбників із Київщини, Чернігівщини та Сумщини. Автори детально описують бойові дії у Поліському та Сіверському операційних районах, виокремлюючи перехід від стратегічної оборони до контрнаступальних дій.

Успіх операції дослідники розглядають як фундамент для майбутніх перемог України. У роботі акцентовано на специфічній формі ведення боїв: поєднанні стійкої позиційної оборони з високоманевреними діями мобільних груп. Саме така тактика дозволила ефективно знищувати щільні бронетанкові колони ворога, який нехтував підтримкою піхоти та авіації.

Автори стверджують, що розгром російських військ під Києвом мав колосальний психологічний ефект: він не лише згуртував українське суспільство, а й докорінно змінив ставлення світових лідерів до спроможності України чинити опір. Перехоплення оперативної ініціативи та початок звільнення територій стали потужним сигналом для

міжнародних партнерів, що призвело до активізації військово-технічної допомоги та надання важкого озброєння. Таким чином, колектив авторів фіксує перетворення «битви за Київ» на подію світового стратегічного значення, яка визначила подальший хід війни.

Нині в українській науковій думці тематика відбиття російських десантів під Києвом лише проходить етап становлення, що зумовлено невеликою часовою відстанню від подій, проте стаття А. Харука вже ґрунтовно досліджує цей критичний епізод початкового етапу повномасштабного вторгнення РФ в Україну – спроби ворога захопити стратегічні аеродроми поблизу столиці. Тема є надзвичайно актуальною, оскільки саме провал повітряно-десантних операцій окупантів у Гостомелі та Василькові став однією з головних причин краху російського плану «бліцкригу» та швидкого захоплення української столиці.

Автор застосовує проблемно-хронологічний метод, що дозволяє детально відтворити послідовність подій 24-26 лютого 2022 року. Оскільки стаття писалася «по гарячих слідах», дослідник зіткнувся з об'єктивним браком архівних документів, тому реконструкція базується на верифікованих свідченнях учасників подій, офіційних повідомленнях Генерального штабу ЗСУ та аналізі відкритих даних. Це робить роботу цінним прикладом «історії сучасності».

А. Харук робить важливий теоретичний висновок про кризу сучасної концепції російських ПДВ, аргументуючи, що елітні десантні війська РФ не змогли виконати своє пряме призначення (захоплення та утримання стратегічних об'єктів у глибокому тилу) і надалі використовувалися лише як «дорога» легка піхота. Це ставить під сумнів доцільність існування таких з'єднань у їхньому нинішньому радянському/російському вигляді.

З огляду на час написання (2022 рік), робота має характер «спроби реконструкції», що відображено в назві. Певні аспекти взаємодії різних силових відомств (ЗСУ, НГУ, ГУР) під час оборони Гостомеля викладені дещо фрагментарно, що автор сам визнає, вказуючи на потребу подальших досліджень при появі нових джерел. Стаття А. Харука є фундаментальною розвідкою, що закладає основу для наукового вивчення битви за Київ. Вона поєднує в собі точність військового аналізу та глибину історичного узагальнення. Робота є обов'язковою для вивчення військовими істориками, аналітиками та всіма, хто досліджує стратегічні аспекти сучасної російсько-української війни.

Важливим доповненням до наукового дискурсу є праця М. Ковалю, П. Щипанського, В. Кидоня та В. Грицюка «Стратегічний характер Київської оборонної операції (24 лютого – 2 квітня 2022 р.)», де обґрунтовано наукову періодизацію битви за столицю та розкрито зміст кожного етапу бойових дій; перемогу під Києвом визначено як фундаментальну подію російсько-української війни. Київська операція, на переконання авторів, мала вирішальне стратегічне значення: її успішне завершення радикально змінило обстановку на головному напрямку вторгнення РФ, змусивши ворога відмовитися від бліцкригу та докорінно переглянути загальну стратегію агресії проти України.

Автори акцентують на важливості ефективної взаємодії політичного та військового керівництва, що стала запорукою збереження суверенітету. Попри обмежений журнальний формат, дослідники висвітлили ключові аспекти операції, водночас окресливши коло проблемних питань, що потребують подальшого критичного аналізу.

Важливим є компаративний підхід авторів через історичні паралелі з Другою світовою війною. Здобуття Києва мало продемонструвати «могутність» російської зброї, проте стійкість Сил оборони України зруйнувала ці плани. Втрата столиці могла б катастрофічно вплинути на морально-психологічний стан суспільства й підірвати національну спроможність до опору. Натомість успіх операції призвів до деградації бойового духу агресора, де початковий ентузіазм змінився зневірою та панікою – зазначають науковці. Дана праця є вагомим внеском у сучасну українську історіографію, пропонуючи фахове аналітичне бачення початкового етапу великої війни крізь призму стратегічного воєнного мистецтва.

Заслуговує на увагу стаття «Воєнно-історичні аспекти проведення Київської оборонної операції (24.02.2022–02.04.2022)», підготовлену представниками вищого військового командування та наукової спільноти (А. Гнатов, І. Євсєєв, О. Скрябін). Це дослідження, що поєднує практичний досвід управління військами з глибоким науковим аналізом. Автори ставлять за мету не просто хронологічний опис боїв, а системне розкриття воєнно-історичних закономірностей, що зумовили успіх захисту столиці. У статті детально розглядається архітектура оборони Києва, яка базувалася на комплексному використанні географічних особливостей регіону, інженерних споруд та інноваційних підходів до управління вогнем.

Ключовим аналітичним елементом статті є розгляд операції крізь призму стратегічної стійкості. Автори виокремлюють роль річки Ірпінь

як природного бар'єру, що став нездоланною перешкодою для агресора. Особлива увага приділяється «гідрравлічній обороні» – підриву дамби в районі Мощуна, що демонструє здатність українського командування до нестандартних рішень у критичних умовах.

Цінність дослідження полягає у залученні первинної документації Генерального штабу ЗСУ та Науково-дослідного центру гуманітарних проблем, що робить висновки авторів достовірними та позбавленими надмірної публіцистичності. Дослідники використовують системний підхід, аналізуючи дії противника (логістичний колапс, прорахунки у плануванні) паралельно з діями Сил оборони України. Автори показують, як децентралізація управління на низових рівнях дозволяла мобільним групам ЗСУ ефективно нищити переважні сили ворога. Дослідники доводять, що перемога під Києвом була не випадковим збігом обставин чи лише помилкою ворога, а результатом свідомого застосування стратегії активної оборони.

Попри ґрунтовний аналіз бойових дій, у статті дещо стисло подано роль цивільно-військового співробітництва та вплив волонтерського руху на логістичне забезпечення ТрО в перші дні оборони. Доцільно було б розширити аналіз порівняльної ефективності радянських зразків озброєння та перших західних систем (NLAW, Javelin), які стали символами цієї битви.

Для наукового співтовариства ця стаття слугуватиме надійним джерелом для подальших досліджень, а для військових фахівців – посібником з вивчення досвіду ведення бойових дій у великих агломераціях проти чисельно переважаючого противника.

Аналіз опрацьованих праць дозволяє виокремити тенденцію до уніфікації назв етапів операції. Якщо в перших публікаціях 2022 року описи мали хронологічний характер («перші дні», «березневі бої»), то в сучасних дослідженнях (зокрема у воєнно-історичних нарисах НУОУ та Генштабу) утвердилася чітка етапність:

- етап стримування: зрив планів «бліцкригу» та боротьба за аеродроми;
- етап стабілізації: перехід до позиційної оборони на рубежах річок Ірпінь та Трубіж;
- етап вигнання окупантів: контрнаступальні дії та повна деокупація регіону.

Таким чином, термінологічне різноманіття свідчить про багатогранність досліджуваного явища. Уніфікація понять у майбутніх фундаментальних монографіях сприятиме створенню цілісного

національного нарративу, де «Київська оборонна операція» виступатиме як науковий термін, а «Битва за Київ» – як широка історична категорія перемоги.

Проведений аналіз вітчизняного наукового доробку свідчить, що історіографія Київської оборонної операції перебуває на етапі активного формування та переходу від оперативної фіксації фактів до їх глибокого теоретичного осмислення. Дослідження таких авторів, як М. Коваль, В. Грицюк, А. Харук та ін., заклали фундамент для наукової періодизації подій лютого–квітня 2022 року, визначили стратегічне значення оборони столиці та розкрили ключові чинники успіху Сил оборони України.

Узагальнення опрацьованого матеріалу дозволяє констатувати, що сучасний науковий дискурс навколо битви за Київ базується на поєднанні військової експертизи з історичною методологією. Головними здобутками є зведення до єдиного зразка хронологічних меж операції, аналіз провалу повітряно-десантних планів ворога та висвітлення ролі консолідації українського суспільства. Водночас, перетворення оперативних свідчень на фахову концепцію першої великої перемоги у повномасштабній війні залишається пріоритетним завданням для майбутніх дослідників, що потребуватиме залучення ширшого кола архівних джерел та поглибленого аналізу досвіду взаємодії військових і цивільних структур.

ЗНАКИ «Z» І «V» ЯК СИМВОЛИ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

Знаки «Z» і «V» визначені як символи російського вторгнення у Законі України від 22.05.2022 № 2265-IX «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну».

24 лютого 2022 року російська федерація здійснила широкомасштабне вторгнення військ в Україну. Російське керівництво назвало його «спеціальною воєнною операцією». З початком вторгнення російських збройних сил на територію нашої держави розпочався новітній період російсько-української війни, яка спалахнула ще у 2014 році.

За п'ять днів до вторгнення, визначеного оперативним часом «П» (4.00 24.02.2022), серед інших заходів, були нанесені тактичні знаки розрізнення на техніку та визначено знаки розпізнавання для особового складу. Серед нанесених знаків були букви «V», білі кола, трикутники, квадрати, тощо. Однак знак «Z» став найпоширенішим, він присутній на російській бойовій техніці від Білорусії до Криму. Вперше в соціальних мережах його помітили на військовій техніці 20 лютого 2022 року. На початку вторгнення деякими російськими керівниками було заявлено, що значення знаку «Z», який з'явилася на броні російської військової техніки, залученої до участі в «спеціальній» операції в Україні, є таємницею.

Учасник одного з соціальних каналів розповів про існування двох версій появи загадкової літери. Перша пов'язана з датою – 22.02.2022 (двійки це нібито зети). За другою версією, Z – це перша літера слова Zrada (у перекладі з української на російську – «предательство», «измена»).

Паралельно існував і такий варіант – знак вказує на приналежність до різних воєнних округів: Z – західний воєнний округ (ZVO), V – східний (восточный) воєнний округ (VVO), Δ – південний (южный) воєнний округ.

Українські військові розтлумачили всі ці знаки як приналежність до певних угруповань.

Водночас у міністерстві оборони рф заявили, що символ Z розшифровується як «за перемогу», а буква V має значення – «сила в правде» і «задача будет выполнена». Перша публікація з символом Z в офіційному Instagram-акаунті міноборони росії з'явилася 2 березня. Потім ці літери обігрувалися в різних слоганах. Упродовж короткого часу знак «Z» став символом рашизму.

Після початку війни з Україною російська федерація стрімко «фашизується» у всіх відношеннях, повторюючи прийоми нацистської німеччини навіть у дрібницях. Таке відчуття, що нацистська нарукавна пов'язка *kampfbinde*, що добре впізнається, буквально перетворилася на пов'язку «За наших» у сучасній росії. Символ «Z», що нагадує елемент нацистської свастики, заповнив вулиці міст і тепер його можна побачити навіть у школах та дитячих садках країни. Ці промовисті асоціації привертають увагу всього світу і дедалі більше політиків у різних країнах кваліфікують путінську росію як фашистську державу. Існує думка, що знак «Z» походить від рунічних символів і перекладається з німецької (*wolfsangel*) як «вовчий гак». У різні часи він вважався символом жорстокої і необмеженої тиранії, жорстокості нацистів і неонацистів.

Один з ідеологів рашизму О. Дугін у статті «Час Z на годиннику історії» написав: «Спеціальна операція Z – не просто демілітаризація і денацифікація України, не просто порятунок російських людей Донбасу й утвердження суверенітету держави російської. Це принципово новий виток російської історії, що повертає нас із десятиліть лихоліття на шлях істинного призначення. Як Третього Риму, Великої Християнської Імперії, що утримує світ проти занурення у бездну. ... Те, що відбувається нині, є саме те, що мало відбутися – Остання Битва Світла і Птьми, нас і їх, Євразії і Атлантики. Вона почалася. З завершенням спеціальної воєнної операції вона не закінчиться, навпаки, по-справжньому все розпочнеться лише тоді».

Залишається питання, чому російська федерація, яка постійно наголошує на поняттях «русский мир», «славяне», використовує латинські символи, а не кириличні. Це суперечить самій ідеології російського імперіалізму, який є явно «антизахідним» і «слов'янофільським».

Вважаємо, що відповідь може бути знайдено за допомогою аналогій. Враховуючи потяг російської верхівки до містицизму, не виключено, що цей знак пов'язується з операцією «Z» проведеною японцями в розпалі Другої світової війни з метою не допустити домінування США на

Тихоокеанському театрі воєнних дій. Результатом японської операції «Z» стала важка поразка Тихоокеанського флоту США, причому співвідношення людських втрат становило 50:1, було знищено і пошкоджено 344 американських літаків проти 29 японських, потоплено 7 і пошкоджено 8 американських кораблів. Тихоокеанський флот США виявився на 6 місяців фактично нейтралізований. Раптовий удар у грудні 1941 року по військово-морській базі Перл-Харбор став успішним та дав змогу японцям надалі реалізувати «оперативний план Z» з оволодіння Південно-Східною Азією. Таким чином, літера «Z» символізує добре скоординований та успішний наступ, перемогу над противником. Таким чином напрошується історична аналогія: як і японська вояччина 1941 року, кремлівська верхівка під шифром «операція Z» наприкінці лютого 2022 року планувала швидкоплинне досягнення успіху завдяки придушенню спротиву українських Збройних Сил. Однак це лише припущення автора.

ЗМІСТ

Куцька О. ВІТАЛЬНЕ СЛОВО	3
Кидонь В. ПРОВАЛ РОСІЙСЬКИХ ПЛАНІВ БЛЦКРИГУ: МІФОЛОГЕМИ ТА ІСТОРИЧНІ АНАЛОГІЇ	4
Трофимович В. ПЕРШИЙ ДЕНЬ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ В ЛЮТОМУ 2022 Р.	8
Патриляк І. БОЇ ЗА СЕЛО МОЩУН: ЛЮТИЙ-БЕРЕЗЕНЬ 2022 Р.	11
Сівак О. РОЛЬ АРТИЛЕРІЇ ПІД ЧАС ОБОРОНИ КИЄВА У 2022 РОЦІ	16
Тітов О. ЗАСТОСУВАННЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗС УКРАЇНИ У КИЇВСЬКІЙ ОБОРОННІЙ ОПЕРАЦІЇ 2022 РОКУ	22
Мальков О. АРМІЙСЬКА АВІАЦІЯ В ОБОРОНІ КИЄВА (ЛЮТИЙ–КВІТЕНЬ 2022 Р.)	28
Харук А. РОСІЙСЬКА АРМІЙСЬКА АВІАЦІЯ В ГОСТОМЕЛЬСЬКІЙ ОПЕРАЦІЇ	33
Виздрик В. КИЇВСЬКА ОБОРОННА ОПЕРАЦІЯ 2022 Р. У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	39
Грицюк В. ЗНАКИ «Z» І «V» ЯК СИМВОЛИ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ	44

**БИТВА ЗА КИЇВ 2022 РОКУ
У НОВІТНІЙ ВІЙСЬКОВІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

Військово-історичний семінар
30 березня 2026 р.
Збірник тез доповідей

*Відповідальність за зміст та достовірність інформації,
поданої у збірнику тез доповідей, несуть автори*

Відповідальний за випуск **А. Харук**
Дизайн обкладинки **С. Васянович**

Здано у ПДФ 05.06.2026
Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 2,25

Видавець та виготовлювач – Національна академія
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
79026, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32
тел.: (032) 258-44-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3939 від 14.12.2010 р.

